

OVER MONUMENTEN,
ARCHITECTUUR EN
STEDENBOUW
IN ROERMOND
EN OMSTREKEN

RUIMTELIJK

EEN UITGAVE VAN DE STICHTING RUIMTE TE ROERMOND - Jaargang 5 nr 4 - December 2000

In dit nummer:

- Gemeentelijk monumentenbeleid
- Justitieel paleis
- Gouden Leeuw
- Vier jaar Stichting Ruimte
- Spectaculaire winkelverbouwing en meer ...

Column

Peter de Cock werd in 1751 gevangen gehouden in de kelders van het Roermondse stadhuis. De stank aldaar verdreef zelfs zijn pleitbezorgers. Peter de Cock is door de eeuwen heen een schelm gebleven die zijn stad op een Tjil Uilenspiegelachtige wijze bekijkt.

Naast de markt

Toen Herman K. elke ochtend in een Zuid-Limburgse kleuterschool godvruchtig de handjes vouwde en zuster Emaculata tot tranen toe bewoog, was er in Roermond al sprake van een sociale onbalans. Toen Herman K. in de puberteit kwam werd het fundament gelegd voor de volledige werkgelegenheid bij de sociale dienst. Huppatee, er verzezen flats op de Donderberg. Dat was wat Roermond nodig had! (Uiternate makkelijk voor postbodes, die konden/kunnen op de begane grond 'darten' met de poststukken.) De ondingen stonden er nauwelijks of men kreeg in de gaten, dat er volledig 'naast de markt' was gebouwd. In simpel taalgebruik: niet te verhuren. Dan maar landelijk reclame maken. Jawel hoor, armoedzaaiers uit het westen des lands zagen wel wat in een ruime flat, zes hoog. Die krenge raakten uiteindelijk vol, toen Ik Jan Cremer zijn vijfde herdruk beleefde.

Met de sociale balans van Roermond gaat het beroerd, maar met Herman K. uitstekend. Hij studeert, wordt verliefd, trouwt, wordt burgemeester en vader. Over de juiste volgorde van deze successen moet ik mij in nevelen hullen (kul, ik weet het gewoon niet). Drs. Herman K. wordt burgemeester van Margraten; raakt in de clinch met de provincie en de rijksoverheid over het afgraven van het plateau. Ondertussen gebeurt er in Roermond niets om de sociale onbalans in evenwicht te brengen. Sterker nog, die wordt vergroot. In plaats van geplande herenhuizen verrijst op het terrein van het voormalig klooster Ursula een voor-geprogrammeerde tijdbom. Als ik 's nachts slecht kan slapen, hoor ik Nico E. nog fulmineren tegen mensen die vraagtekens hadden bij één en ander. Al snel wordt het Ursula-complex door de Roermondse bevolking omgedoopt in 'de hunkerbunker'. Vanwege het buitensporig aantal personen m/v die door de partner het huis zijn uitgewezen. In feite een soort asielzoekerscentrum voor autochtonen.

De volgende kans om de sociale onbalans in balans te brengen dient zich aan: de Voorstad Sint-Jacob. Geklungel van de eerste orde. Het slechtste plan haalt het, na een halve nacht discussie en een ongekende verdeeldheid in de Raad. Er zou een fon(d)s moeten komen voor mensen die het niet allemaal om het even is. Op een gegeven moment zijn de terreinen van de voormalige houthandel Esser voor een prikkie te koop. Een geluksmoment: de stem des volks, de mijne dus, wordt gehoord door

mr. Jan D. Ik roep: 'Janne, drek koupe dae hanjel'. 'Dat is geen taak van de gemeente', galmt hij terug. De totale verbijstering nabij doe ik hem het voorstel om in duet het befaamde lied uit de opera-bouffe Schinderhannes te zingen: 'Kom stoten wij lustig tezamen eens aan, wij hebben nog tijd om ter helle te gaan.' Maar de beschermheer van het Koninklijk Roermonds Mannenkoor kent de tekst van het enige Nederlandstalige lied van deze Roermondse klassieker niet.

Wat heeft dit stedenbouwkundig c.q. bestuurlijk geklungel Roermond de laatste dertig jaar opgeleverd? Een hele hoop! Voornamelijk problemen! Ongeveer het hoogste aantal werklozen, naar verhouding het hoogste aantal allochtonen en nauwelijks doorstroming (ik heb het uitdrukkelijk over de Limburgse verhoudingen). En dan maar hameren op de bestuurlijke repeterende breuk: wij moeten voldoen aan de taakstelling inzake de volkshuisvesting en de sociale balans moet in evenwicht. Kennelijk kun je ook bezopen worden van gemeentepils.

Nu tot de oplossingen. Stop Oolderveste maar in de vottetes. Los van het feit of er gebouwd mag worden moet de minimumprijs daar per kavel f 1,5 miljoen bedragen. Dan kan dit namaak-Vinexplan meteen in de papiervernietiger. Het is toch volslagen kletsboek om te denken dat je een redelijke doorstroming kunt realiseren door huizen te bouwen die pakweg één of twee ton duurder zijn en nauwelijks meer comfort of levensvreugde scheppen dan de woningen die men zou moeten achterlaten, of dat je met een dergelijk plan nieuwe/oude welgestelde Roermondse kint aantrekken. Daar is wat meer voor nodig. Om te beginnen bestuurlijke moed. Levendige wijken, grandeur en niet dat suburbane geneuzel van de laatste veertig jaar en van – wat nog veel erger is – nieuwe 'dorpse' wijken die nog moeten verrijzen. Het is alsof je het Nederlands elftal penaltys ziet schieten. Als je een gats een Maasboulevard durft te noemen is dat geen teken van bestuurlijke moed, maar van roofofbouw op het tropisch regenwoud. Want die plank voor de kop kan alleen maar uit het hart van het Amazonegebied komen.

Veel plezier met het ophangen van het engelenhaar; wellicht bevreugelt dat de geest.

Peter de Cock

Inhoud

Omslagfoto:

Het voormalige Huis van Bewaring, één van de eerste Noord-Nederlandse overheidsgebouwen in Roermond [1858-1863].

Foto: Peter Wijnands.

Column, Ingezonden pag. 2

Redactioneel pag. 3

Tussenbalans van het gemeentelijk monumentenbeleid pag. 3

Een renovatie is geen restauratie pag. 5

Bouwkunde en bouwkunst in Roermond deel 4 pag. 6

Bethlehemstraat niet langer saai pag. 9

Vier jaar Stichting Ruimte pag. 10

Het oude 'justitieel complex' pag. 12

'Je kunt het altijd nog afsmeren en wit maken' pag. 14

Ontluchtingsrooster wordt hardsteen pag. 17

Helmond groeit uit tot een aangename verrassing pag. 18

Losse tegels, Colofon pag. 20

Ingezonden

Geachte redactie,

Als redactielid van het parochieel informatieblad van de Heilige-Geestparochie ben ik extra geïnteresseerd in publicaties over gebieden en gebouwen die binnen de parochiegrenzen gelegen zijn. Zo dus ook in het artikel over de Roer van Arjo Brouns in de jongste uitgave van Ruimtelijk. Hierbij meen ik het volgende op te moeten merken:

- komende vanuit Roerzicht (blz. 5 rechts bovenaan) kom je niet op de Burgemeester Geuljanslaan uit, maar op de Bisschop Lindanussingel. Dit is ter plaatse ook aangegeven;

- en als men via de ECI-centrale het monumentale huis van Esser passeert, ziet men vanaf het Klein Hellegat de aftakking een verbinding maken met de Roer en komt men ten slotte weeruit bij de Bisschop Lindanussingel (zie straatnaambord bij Brugmans Keukens).

De heer Geuljans zal een beste eerste burger van Roermond zijn geweest, mgr. Lindanus was een beste eerste bisschop van Roermond.

Ere wie ere toekomt, nietwaar?

Lei Derikx, Roermond

P.S.: Waar de Burgemeester Geuljanslaan richting Maastrichterweg precies begint, is helaas niet aangegeven. Waarschijnlijk is het bordje bij de aanleg van de rotonde (met fontein) zoekgeraakt. (door redactie bekort)

U heeft helemaal gelijk.
De redactie

Iets meer dan vier jaar na het eerste nummer van *Ruimtelijk* (september 1996) en bijna vier jaar na de oprichting van de Stichting Ruimte (maart 1997) ontvingen we de Cultuurprijs 2000 van de Kiwanisclub Roermond. Natuurlijk zijn we zeer verguld met dit blijk van erkenning.

Drie voorzitters bij de prijsaanbieding van de Kiwanisprijs Cultuurprijs aan de Stichting Ruimte tijdens een bijeenkomst in de Staete. Foto: Bert Thomassen.

Op 29 oktober jl. werd ons een symbolische cheque van f 4000,- overhandigd tijdens een feestelijke bijeenkomst in Accommodatiecentrum De Staete.

De voorzitter van de Stichting Cultuurprijs, ir. John van Schaijk, benadrukte in zijn speech dat we de prijs moeten zien als aanmoediging van een jong initiatief en vermeldde terloops dat we niet de deskundigheid van professionals hebben – hij mag dat, als architect, uiteraard zeggen.

Deze prijs vormt een goede aanleiding om zowel achterom als vooruit te kijken. Zo evalueert Willem Cartigny zoals ieder jaar het gemeentelijk monumentenbeleid en schetst Gerard van de Garde wat onze stichting de afgelopen vier jaar bereikt heeft; daarbij gaat hij ook in op het belang van professionele deskundigheid voor onze acties. De bijdrage van Joep Janssens, die in zijn 'schriftelijke bouwcurcus' opnieuw aspecten van bouwkunde en bouwkunst in Roermond belicht, sluit bij dat laatste aan. Verder passeren in dit nummer wederom enkele karakteristieke panden de revue: De Gouden Leeuw (Neerstraat), de oude rechtbank en gevangenis (Pollartstraat) en het oude politiebureau, nu modezaak Ter Horst van Geel (Hamstraat).

Paul Poell ten slotte blikt vooruit en neemt ons mee naar Helmond, voorheen een 'afgebrand dorp' maar nu hard op weg om een economisch geavanceerde stad met allure en karakter te worden. Zijn motto is, net als in een vorig nummer: 'hier kunnen we in Roermond nog iets van leren'.

Prettige Kerst en een goed nieuwjaar!
De redactie

Tussenbalans van het gemeentelijk monumentenbeleid

*De subcommissie 'monumentenlijst' van de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg adviseert om de Lourdesgrot bij het Retraitehuis aan te wijzen tot gemeentelijk monument. 'Follies' zoals deze grot zijn erfenissen en beladen met herinneringen. Terecht dat ze blijven!
Foto: Dennis Janssen.*

> Willem Cartigny

Toen de Stichting Ruimte werd opgericht, stemde het gemeentelijk monumentenbeleid tot weinig anders dan kritiek en somberheid. In het allereerste nummer van *Ruimtelijk* wezen we op het maar nooit gereedkomen van de gemeentelijke monumentenlijst, de verwaarlozing van rijksmonumenten in gemeentebezit, het niet van de grond komen van fondsvorming ten behoeve van gemeentelijke monumenten, het ontbreken van beeldregieplannen en van het bestemmingsplan voor het beschermd stadsgezicht Binnenstad en op de inkrimping van de ambtelijke menskracht voor monumentenzorg bij dat alles. Sindsdien maken we jaarlijks, bij de indiening van de gemeentelijke begroting, een tussenbalans op van de ontwikkeling van het gemeentelijk monumentenbeleid. Wat is er inmiddels bereikt en wat mogen we voor 2001 verwachten?

Positief

Laten we beginnen met de positieve zaken. Door het college van B&W zijn in het kader van de begroting voor 2001 onder andere de volgende zaken voorgesteld (en inmiddels door de gemeenteraad overgenomen):

- uitbreiding formatie (ambtelijke menskracht) monumentenzaken;
- subsidieregeling voor gemeentelijke monumenten;

- cultuur- en cultuurhistorische stimulatie;
- uitbreiding formatie cultuur;
- onderzoek mogelijkheden bezoekerscentrum/museale functie ECI-centrale;
- meer geld voor het Stedelijk Museum.

Bij elkaar voor vele tonnen extra (deels incidenteel, deels structureel) voor monumentenzorg en aanverwante zaken. Dat is niet niks en wethouder Van Rey is daarmee totnogtoe met afstand de bestuurder die het meeste werk maakt van monumentenzorg. Ook letterlijk, want deze gelden zullen deels ook ten goede komen aan de werkgelegenheid. Overigens zijn investeringen in monumentenzorg zeer verantwoord omdat ze zowat het hoogste scoren qua *multiplier-effect*, dat wil zeggen dat

iedere geïnvesteerde gulden een veelvoud aan bestedingen stimuleert. Nu is Van Rey ook degene met wie we geregeld in de clinch liggen, maar deze eer moet je hem gunnen: hij ziet de belangen van de monumentenzorg voor de stad, de economie en het toerisme en handelt daarnaar.

Er is eindelijk wat dynamiek gekomen in het beleid: restauraties waarop jarenlang gewacht is (bijvoorbeeld de Roersingelpanden, de Ambachtsschool) zijn in uitvoering genomen en er zijn nieuwe projecten gestart zoals het oude molengebouw op het Steel en, mede dankzij gemeentelijke subsidie, de Kattentoren. Overigens heeft de gemeente natuurlijk ook het economisch tij mee en betreffen veel van de nu ter hand genomen zaken in feite een inhaalslag van achterstallig beleid, maar toch...

Is er dan niets meer te wensen over? Nou ja, we zouden Ruimte niet zijn als we niets meer te 'mekkeren' zouden hebben. Er blijven nog genoeg zaken liggen die of te stroperig gaan (totstandkoming van de Architectuurnota bijv.), of te weinig gezien worden (specifieke waarden van diverse stadsdelen, toeristische potenties van hoogwaardige ontwikkelingen en de monumentale waarden of potenties van individuele panden of complexen (de Ars-panden op de hoek Swalmerstraat-Jesuïtenstraat of het Akcros-complex aan de Lindanussingel).

De gemeente vindt ons zo nu en dan knap lastig en dat mag. We zijn echter niet lastig om de gemeente dwars te zitten en we zijn ook niet onredelijk. We streven naar hoge kwaliteit en in de keuzes en uitwerkingen daarvan verschillen we -soms- van mening met de gemeente; logisch, want die heeft ook nog met andere belangen rekening te houden. Soms willen we weleens 'drammen' als we vinden dat de gemeente te weinig naar ons luistert of haar beloften 'even vergeet'. Een voorbeeld daarvan is het MSP-beleid.

MSP-beleid

Het Monumenten Selectie Project (MSP) is de opvolger van het MIP, de inventarisatie van monumentale waarden uit de periode 1850-1940. De selectie komt neer op de voordracht als rijksmonument van een, beperkt, aantal panden uit de inventarisatie.

Afgezien van het feit dat het allemaal erg lang heeft geduurd, met name in Limburg, zijn er specifiek voor Roermond nog wat zaken fout gegaan, zoals:

• Dr. Leurszijstraat en Retraitehuis (Kapellerlaan)

We hebben bij de gemeente aangedrongen op een (hernieuwde) voordracht van deze complexen bij de MSP-

Voorgedragen voor plaatsing op de MSP-lijst door Stichting Ruimte: de Dr. Leurszijstraat.
Foto: Dennis Janssen.

commissie. De gemeente heeft dat mede naar aanleiding van een rapport van het Monumentenhuis Limburg toegezegd, maar het vervolgens laten liggen. Aansluitend hebben we er nog diverse malen schriftelijk en mondeling op aangedrongen bij de gemeente, maar de Dr. Leurszijstraat is desondanks nog steeds niet voorgedragen terwijl het MSP op zijn eind loopt.

Bij het Retraitecomplex aan de Kapellerlaan zagen we ons wegens de sloopdreiging genoodzaakt een zogenaamde artikel 3-procedure conform de Monumentenwet te starten, waardoor het complex voorlopige bescherming als potentieel rijksmonument kreeg.

• Akcros-complex (Lindanussingel)

We deden bij de gemeente een voordracht voor bescherming van enkele onderdelen van dit complex als industrieel monument. Het vreemde is dat van dit deel van het plan Roerdelta vrijwel niets bescherming krijgt, dit in tegenstelling tot het grootste deel van de oude industriële bebouwing op het Steeleiland. Eén van de oude onderdelen van Haagen Chemie/Akcros Chemicals is de grote schoorsteen.

Die is bijzonder omdat hij één van de zeer weinige overgebleven zogenaamde waterreservoirpijpen in Nederland is. Behalve in Roermond zijn er nog één of twee elders in het land. Het originele reservoir dat halverwege de toren zat is verdwenen, maar de kraag zit er nog en de pijp is een authentieke waterpijp. De pijp is ook bijzonder om stedenbouwkundige redenen: hij is vanaf vele plaatsen en al meer dan een eeuw te zien als onderdeel van het stadssilhouet. Niettemin achtten de gemeente en in haar kielzog de Commissie Ruimtelijke Kwaliteitszorg (de vroegere 'welstandscommissie') deze schoorsteen niet van belang. De commissie vond het kennelijk niet nodig ons daarover te horen en vond het blijkbaar ook geen punt dat elders in het gebied,

De ene industriële schoorsteen is de andere niet. Deze, van de vroegere fabriek Haagen Chemie (later Akcros Chemicals), heeft een hoge zeldzaamheidswaarde maar lijkt niet te worden beschermd; een andere op de zuidpunt van het Steeleiland heeft geen enkele monumentale of stedenbouwkundige waarde en wordt rijksmonument.

Foto: STIF.

namelijk op de zuidpunt van het Steeleiland, een restant van een andere schoorsteen die geen enkele waarde heeft wel bescherming krijgt. *[De waarden van beide schoorstenen zijn met elkaar vergeleken door de deskundige instantie op dat terrein, de Stichting Fabrieksschoorstenen STIF.]*

• *Beschermde stads-/dorpsgezichten buiten de binnenstad*

We hebben bij de gemeente herhaaldelijk aangedrongen op bescherming van waardevolle stads- en dorpsgezichten binnen de gemeente, of in ieder geval inventarisatie daarvan, in het kader van het MSP. Het MSP biedt daar namelijk specifiek de mogelijkheid voor, dus het is logischer en veel efficiënter om de bescherming van complete stads- en

dorpsgezichten aan te kaarten nu het MSP nog loopt dan om dit uit te stellen. De gemeente heeft dit echter om nog altijd onduidelijke redenen steeds afgehouden. Eén van die stadsdelen waar het hier om gaat is de Kapel in 't Zand, een bijzonder gebied vanwege de hoge cultuurhistorische en ecologische waarden binnen een beperkt areaal. De gemeente ziet dat ook wel, maar trekt daar niet de consequenties uit voor een beschermend beleid. We hebben reeds vaker zo'n beleid bepleit (zie ook *Ruimtelijk nr. 2, juni 1977*).

Dat dit nodig is blijkt uit het bestemmingsplan Kapel in 't Zand, dat ronduit armzalig te noemen is als het aankomt op bescherming van waardevolle structuren of toekomstgericht beleid. We hebben tegen dit ondermaatse bestemmingsplan dan ook beroep aangetekend bij de provincie.

Balans

Wat is nu de (tussen)balans van de laatste jaren, van het huidige college dus?

Er is nog een lange weg te gaan voordat de doeleinden uit de Monumentennota in zicht komen, voordat er werkelijk een architectuurbeleid is geformuleerd, voordat ook de nu nog verborgen of minder bekende monumentwaarden gerespecteerd worden. Niettemin is er de nodige dynamiek gekomen in het gemeentelijk beleid, is een aantal zaken op de rails gezet en is men bezig achterstanden van vele jaren in te lopen, bijvoorbeeld bij de gemeentelijke monumentenlijst, de bijbehorende subsidieregeling en jarenlang uitgestelde restauraties. Eigenlijk dus geen reden om al te ontevreden te zijn, zou je moeten constateren, en dat is juist.

Het lijkt erop dat de gemeente op de goede weg is. We zullen de laatsten zijn om dat niet toe te geven en daarnaar te handelen. Maar kritisch zullen we blijven, dat zit bij wijze van spreken in onze genen en dat zal ook nodig zijn om de gemeente en anderen scherp te houden. ®

De 'gerestaureerde' Gouden Leeuw, zonder fronton, wapen en gestoken poortdeur, maar met alles bedekkende witte muurverf en massale trappenpartij.
Foto: Peter Wijnands.

Een renovatie is geen restauratie

> Dennis Janssen

Rijksmonument Neerstraat 11, voormalig hotel De Gouden Leeuw, is een 19e-eeuwse samenvoeging van drie oudere panden die met de smalle kant aan de straat lagen. Je kunt dat nog steeds mooi zien in de gepleisterde voorgevel, omdat de van elkaar verschillende raamhoogten gehandhaafd zijn gebleven.

De gevel

Er is tijdens die samenvoeging een centrale ingang gemaakt in neoclassicistische stijl met geblokte natuursteen met een fronton erboven, niet driehoekig maar halfrondbogen. In dat fronton prijkte vroeger ook nog een medaillon of wapenschild met een gouden leeuw. Die entree was een belangrijk element dat aan de vlakke, enigszins saaie voorkant diepte, reliëf gaf. Na de renovatie van het pand ten behoeve van de stadsbibliotheek valt op dat fronton en wapen niet teruggeplaatst zijn en dat de geblokte pseudo-natuursteen van de ingang de kleur van de gevel gekregen heeft en niet de kleur van de natuurstenen vensterbankdorpels. Het sierlijke ijzersmeedwerk is wel teruggebracht op de grote glazen toegangsdeur, maar de mooie gestoken houten poortdeur is weg. Is het nu echt zo moeilijk om met een paar oude foto's in de hand te besluiten om het meest karakteristieke detail van zo'n pand terug te laten komen? Een gemiste kans. Maar het kan alsnog...

Het pleintje

Het bordestrapje dat na de oorlog verscheen was een mooie oplossing, die bij het pand paste en er meer allure aan gaf. Weg is het. Daarvoor in de plaats is nu een reusachtige trappartij gekomen. Zó groot dat van het belendende pand een raam moest worden dichtgemetseld. Wat men al niet doet om wildplassen te voorkomen (dat schijnt de achterliggende reden te zijn). Rondkijkend op het pleintje wordt het mij duidelijk dat de trap zoals die nu is vormgegeven de nodige consequenties zal hebben voor de herinrichting van dit aardige hoekje openbare ruimte in de binnenstad. Het sjommelmartmonumentje is al geruisloos verdwenen, cq niet teruggeplaatst. Schrijver dezes is er niet rouwig om maar stijlvol is zo'n verdwijntruc niet naar de mensen die het daar geplaatst hebben. Twee losse banken (inmiddels al weer weg), her en der gestalde fietsen, al die paaltjes rond de te krappe parkeerplaats. Opeens besef ik dat de pomp van Oor, die teruggeplaatst is eind jaren tachtig op de plek waar vroeger een gietijzeren stond, in de weg staat. U raadt het al ... wedden dat ze komen met een voorstel om de pomp daar weg te halen? Zo is namelijk ook het in de jaren zeventig heringerichte Voorstadpleintje opzijgeduwd om ruim baan te maken voor een wandeling - zeg maar tochtgat - naar het Solea-complex. ook daar moest de pomp van zijn plek af. ®

Foto:
Dennis Janssen.

Bouwkunde

> Tekst en tekeningen: Joep Janssens

Nu in eerdere afleveringen de hoofdonderdelen van het gebouw zijn behandeld, kunnen we in de volgende afleveringen uit deze serie verder ingaan op specifieke bouwdelen en materialen. Deze keer wordt het metselwerk, en in het bijzonder baksteen, verder belicht.

Metselwerk

Metselwerk is een beproefde manier om een stenen bouwwerk te maken en onderscheidt zich wezenlijk van stapelen, uithakken of gieten. Metselwerk is feitelijk het stapelen van blokken, maar dan verbonden door een plastisch materiaal (de voeg) om een min of meer homogeen geheel te krijgen. Uiteraard gaat dit het gemakkelijkst wanneer de stenen eenzelfde formaat hebben, zeker wanneer een relatief dunne, maar toch stabiele wand verkregen moet worden. Al vroeg zocht men dus naar stenen met eenzelfde samenstelling en afmeting. Aanvankelijk werd dit gevonden in uitgehakke of gezaagde blokken van natuursteen, bijvoorbeeld mergel, zandsteen of tufsteen - zachte steensoorten dus die in de buurt gewonnen werden. Harde natuursteensoorten hadden nogal wat nadelen: ze waren in onze regio niet voorhanden en waren moeilijker te winnen, dus erg kostbaar. Verder waren de blokken of platen meestal onhandig van formaat en moeilijk op de bouwplaats te bewerken.

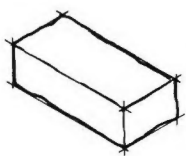
Gemetselde natuursteen wordt nog slechts in restauratiewerk toegepast, maar dunne natuurstenen platen hebben als vliesgevel (niet-dragende gevel, waarbij dunne platen toegepast kunnen worden) een opbloei gehad, vooral in de jaren negentig (zie de bank- en kantoorgebouwen aan de Willem II-singel).

De specie-voeg tussen de stenen dient tijdens de verwerking plastisch te zijn zodat een goede vulling en hechting ontstaat, maar moet daarna verharden zodat het metselwerk sterkte krijgt en bestand is tegen mechanische beschadigingen en weersinvloeden. Lange tijd werden hiervoor kalk en zand als hoofdbestanddelen toegepast, vanaf begin 20e eeuw cement en zand, en thans ook lijm.

Baksteen

Het materiaal baksteen was reeds bekend bij de oude Perzen en Egyptenaren, maar werd vooral door de Romeinen op grote schaal toegepast. Omdat klei vrijwel overal te vinden is zijn de transportkosten nooit hoog. Wel betekent dit dat kleur en kwaliteit per regio kunnen verschillen. Baksteen toont weer eens aan hoe traditioneel de bouw is: nog altijd wordt het merendeel van de in

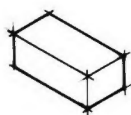
en bouwkunst in Roermond deel 4

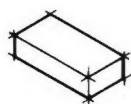
kloostermop:
33 x 10 x 15 cm

veldbrandsteen:
23 x 6 x 11 cm

maasformaat:
21 x 10 x 8,5 cm

waalformaat:
21 x 10 x 5,5 cm

Baksteenformaten.

het zicht komende muren uitgevoerd in baksteen.

Bij de baksteenfabricage verhit men een hoeveelheid klei in een vaste vorm en laat men die vervolgens afkoelen. Hiervoor worden nog steeds steenovens gebruikt (in Maasniel herinneren verschillende straatnamen, zoals Brikkenoven, aan de vroegere baksteenfabrieken). De baktechnieken zijn in de loop der tijd uiteraard sterk verbeterd waardoor de hardheid, homogeniteit en vormvastheid sterk toenamen ten opzichte van vroeger. Aanvankelijk had iedere fabriek of regio haar eigen formaat, maar geleidelijk ontstond hierin een bepaalde standaard.

Tot en met de middeleeuwen treffen we de *kloostermoppen* aan (zie tekening). Daarna zien wij, zeker in Limburg, de *veldbrandsteen*, iets kleiner maar door het ongestructureerde productieproces onregelmatig van vorm, formaat en kleur. Tegenwoordig is voor baksteen het *waalformaat* de standaard, terwijl kalkzandsteen en betonsteen meestal in het iets grotere *maasformaat* worden toegepast. Behalve de verschillende formaten bestaan er ook variaties in kleur, oppervlak (bezaad, geglaazuurd) en hardheid. Ook de vorm kan zeer bepalend zijn voor het aanzien: de *strengperssteen* is maatvast en strak (zie het ING-gebouw aan de stationtunnel en het gerechtsgebouw aan de Willem II-singel). De *handvorm* (zoals veelvuldig toegepast bij de nieuwbakken landhuizen en boerderijen in vrijwel elke nieuwbouwwijk) geeft juist een wild en speels uiterlijk aan de gevel.

Andere steensoorten

Naast baksteen worden zeker tegenwoordig ook andere steensoorten toegepast, vaak echter voor vuilwerk, dat wil zeggen niet in het zicht komend metselwerk. Een afgeleide van de baksteen is de Poriso-steen (rood-zwarte kleur, poreus oppervlak). Deze wordt in Brunssum gefabriceerd, waarbij aan de klei zaagsel en mijnslik wordt toegevoegd. Het resultaat is een licht blok met een relatief hoge isolatiewaarde.

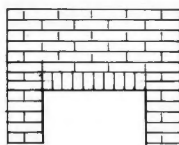
Betonblokken worden in veel formaten toegepast. De gewone grijze betonblokken worden meestal voor funderingen en kelders gebruikt. Daarnaast kennen we diverse schoonwerkblokken. Zeer bekend zijn de MBI-sierbetonstenen (nieuwbouw Kersten

Revalidatietechniek aan Middenhoven of Sijben Meubelen). Deze stenen geven een gebouw door de grote maatvastheid een zeer regelmatig en strak aanzicht. Kalkzandsteen (witte blokken) wordt ook voor schoon metselwerk toegepast, maar in de regel alleen voor binnenmuren (garages). Daarnaast is kalkzandsteen het belangrijkste materiaal voor dragende vuilwerkwanden, vaak toegepast in grote elementen van 90 x 60 cm die met een hijskraantje verwerkt (gelijmd) worden. Kalkzandsteenblokken en elementen worden onder meer bij De Hazelaar in Koningsbosch geproduceerd.

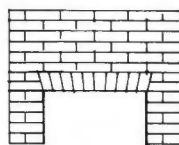
Voor niet-dragende binnenwanden worden vooral in de nieuwbouw gips- of gasbetonblokken toegepast, meestal in een dikte van 7 cm. Vanwege het lage soortelijk gewicht hoeven voor deze wanden geen verzwaaarde onderconstructies gemaakt te worden. Tot slot nog de glazen bouwstenen, vroeger vooral gebruikt in Duitsland voor het creëren van een gezellige Stube, thans een populair materiaal in de moderne architectuur. De onlangs tot rijksbouwmeester benoemde architect Jo Coenen paste de blokken veelvuldig toe in het Mega-gebouw aan Westhoven.

Overspanningen

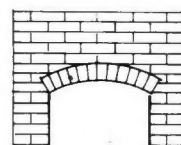
Als gevolg van de beperkte constructieve eigenschappen van baksteen is men gedwongen de baksteen op een slimme manier te verwerken bij grote openingen en overspanningen. De Romeinen waren hier meesters in; zij maakten op grote schaal gemetselde boog- en gewelfconstructies zonder hulpmiddelen zoals gewapend beton en stalen balken. Uiteraard paste ook onze grote dr. Cuypers deze metselwerkconstructies op grote schaal toe; kijk maar eens naar zijn bekende Amsterdamse gebouwen en

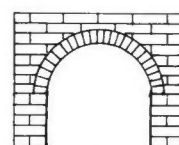
rollaag

hanenkam

segmentboog

róndboog

Overspanningen en beëindigingen.

Gemetselde gevels en constructies

Omdat baksteengevels vroeger vrijwel altijd een dragende functie hadden, was men bij hoge gebouwen genoodzaakt enorm dikke muren te maken om de belasting naar de fundering af te kunnen voeren. Een gemiddeld huis van drie bouwlagen had op de begane grond anderhalfsteens muren (ca. 33 cm dik); op de verdieping ging dit vaak over naar steens (ca. 22 cm dikte). Tegenwoordig wordt tot een hoogte van ca. 10 m de zelfdragende spouwmuur toegepast, die bestaat uit twee aan elkaar gekoppelde halfsteens muren (2 x 10 cm). Voor grotere hoogtes wordt de muur niet zoals vroeger verdikt, maar worden stalen hulpconstructies toegepast die zorgen voor de belastingafdracht naar het dragend skelet van het gebouw.

natuurlijk de Teekenschool. In onze tijd worden nog vaak bogen gemetseld, maar meestal is dit schijn: de achterliggende stalen of betonnen constructie doet het zware werk. Juist vanwege de tijdrovende bewerking van de baksteen en de hulpbekistingen die nodig zijn bij gewelven, bogen en vloeren worden deze nog slechts in de restauratie toegepast.

Bij overspanningen boven deuren en ramen stuit de metselaar op het probleem dat steenconstructies geen trekspanningen kunnen opvangen. Trekspanning ontstaat onder in het metselwerk boven de opening. Zou gewoon doorgemetseld worden, dan zakt het metselwerk boven het raam uit (kijk maar eens boven grote ramen van woningen uit de jaren zestig en zeventig!). Zonder gebruikmaking van stalen of betonnen balken kan men dit oplossen door een boog te maken.

De meest eenvoudige overspanningsconstructie (zie tekening) is de *rollaag*, die echter maximaal maar 100 cm kan overspannen. De *hanenkam* is geschikt tot zo'n 250 cm. *Segmentbogen* en *róndbogen* (en vele varianten hierop) kunnen veel grotere overspanningen maken, maar alleen bij voldoende naast- en bovenliggend metselwerk.

Speklagen (mergel en baksteen) aan de achterzijde Ars-panden.
Foto: Peter Wijnands

In de zijgevel van dit in 1985 gesloopte huis aan de Schoolstraat is goed te zien hoe baksteen en mergel werden afgewisseld, deels om decoratieve redenen.
Foto: Joep Janssens.

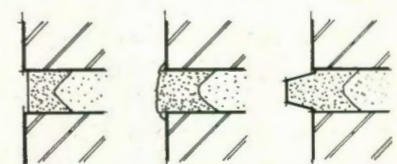
Metselverbanden

In een eerder artikel uit deze serie zagen we dat een gevel niet alleen een constructieve functie heeft, maar ook het visitekaartje van het gebouw vormt. Uiteraard zijn voor het uiterlijk van de gevel vooral de vorm en de verdeling van de openingen van belang, maar ook door variaties met verschillende steensoorten en de manier van verwerking (metselverband, voeg) kunnen accenten verkregen worden. Een actueel voorbeeld is de achterzijde van pand Ars op de hoek Swalmerstraat-Jesuitenstraat, waar baksteen is afgewisseld met *speklagen* van mergelsteen. Ook de helaas gesloopte huizen aan de Schoolstraat vertoonden versieringen door materiaalwisselingen. Technisch gezien is het door elkaar gebruiken van verschillende materialen overigens af te raden. Versieringen zijn ook mogelijk door met hetzelfde materiaal reliëf te creëren: terugliggende vlakken, uitstekende banden etc. Een klassiek voorbeeld hiervan is het Groot-Seminarie aan de Swalmerstraat. Bovenaan de langsgevels van boerenwoningen werden vroeger *muizentanden* toege-

past, om en om schuin uitspringende stenen in lagen die het dakwater van de gevel moesten af leiden. De kopgevels werden vaak beëindigd met een *boerenvechting*, bij wijze van strakke afwerking. Ook door het patroon van de stenen kan een bepaald effect verkregen worden. We spreken dan van het metselverband. Verbanden worden verkregen door afwisseling van kopse stenen met in de lengterichting verwerkte stenen en door bepaalde verspringingen van de stenen. De oudste verbanden zijn het *staand verband* en het sterk daarop lijkende *kruisverband*, in vrijwel alle oude gemetselde gevels terug te vinden. Strakke stenen worden meestal in *halfsteens verband* verwerkt. In de 'ordinaire' nieuwbouw wordt meestal het *wild verband* toegepast, waarbij *strekken* en *koppen* elkaar onregelmatig afwisselen. Verder kennen wij onder meer het *Vlaams verband* (strekken en koppen om en om) en het *klezoorverband*, waarbij de stenen telkens een klezoor (= kwartsteen) verspringen.

Voegwerk

De voegen tussen de bakstenen bestaan uit een specielaag; direct na het metselen vertoont dit een onregelmatig oppervlak. Om een nette afwerking en een waterwerend oppervlak te verkrijgen krast men de nog niet verharde specie na het metselen op een gelijke diepte uit. Daarna worden de sleuven (*lintvoegen* en *kopvoegen*) volgevoegd. Zelfs met de vorm en structuur van de voeg kunnen architectonische accenten verkregen worden. Standaard, en het meest rustig, is de *platvolle voeg* (glad gestreken, iets terugliggend). Een ruig oppervlak wordt verkregen met *klopwerk*, waarbij de voeg ruw uitsteekt ten opzichte van de steen. Afwerking met een naar buiten uitstekende gesneden voeg of *knipvoeg* is zeer tijdrovend, maar geeft het gebouw een strak en statig aanzien (o.a. de Kapel in 't Zand en het pand Swalmerstraat 59). Bij gelijmd metselwerk, waarvan nog geen voorbeelden in onze stad bekend zijn, ontbreken de

platte voeg klopvoeg knipvoeg
Voegen.

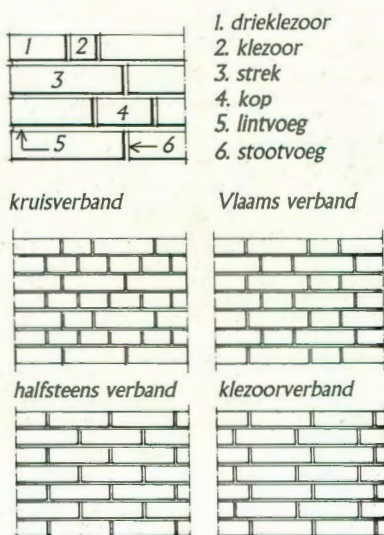
voegen volledig, omdat de specie-'dikte' slechts enkele millimeters bedraagt.

Problemen met voegwerk

De diepte van de voeg is belangrijk voor een goede hechting en een lange levensduur. In de renovatie wordt er vaak de hand mee gelicht, omdat vooral cementvoegen moeilijk uit te kappen zijn en de voeger meestal per vierkante meter betaald krijgt! De muren moeten winddroog zijn omdat anders uitslag op de gevel kan ontstaan (wat overigens niet altijd te voorkomen is). Uiteraard dient de voegspecie zeer secuur gemengd te worden (verhouding zand-cement); gelukkig kan deze tegenwoordig prefab worden aangeleverd, waarbij toeslagstoffen tevens kunnen zorgen voor alle mogelijke kleuren. Verder is van belang dat gevelvlakken in één fase worden gevoegd, en niet per steigerlaag. Buitentemperatuur en luchtvochtigheid bepalen mede de kleur van het voegwerk. Vaak is aan kleurverschillen in een gevel te zien op welke hoogte de steigervloeren lagen.

Tot slot

Metselwerk bewijst hoe traditioneel de bouwwereld feitelijk is, en hoezeer wij hechten aan een degelijk uiterlijk van een gebouw. Talloze nieuwe, oogverblindende, revolutionaire, goedkope en onderhoudsvrije materialen worden gelanceerd, maar altijd weer blijkt de gemetselde gevel niet te verslaan. Ondanks de arbeidsintensieve verwerking en de gebrekkige constructieve eigenschappen. ®

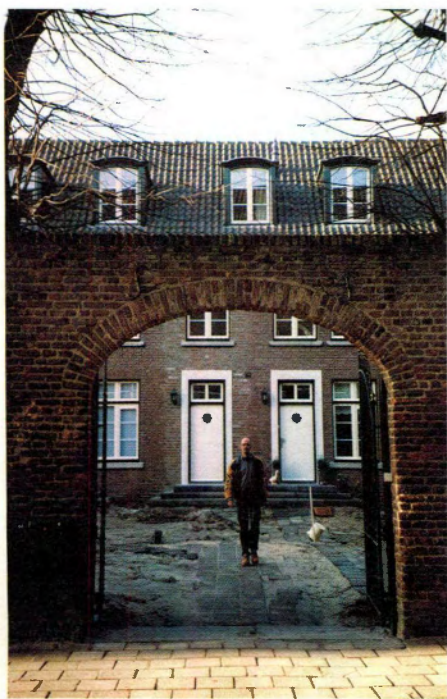

Metselverbanden.

Bethlehemstraat niet langer saai

De Bethlehemstraat loopt parallel aan de Lindanusstraat en de Jesuïtenstraat, begint (of eindigt, hoe je het bekijkt) net als deze aan de zuidkant van de Swalmerstraat en is net als deze een rustige straat met een opvallende, aanzienlijke muur in de straatwand. Oppervlakkig gezien lijkt de Bethlehemstraat de saaiste van de drie om doorheen te lopen, maar bij nader inzien komt dat niet door de kloostermuur aan de Groot-Seminarie kant. Er blijkt aan de kantoorgebouwen van de douane uit de jaren tachtig kraak noch smaak te zijn.

Achter de al genoemde muur ligt een groot, langgerekt binnenterrein braak dat een woonbestemming heeft gekregen. Een toplocatie, zo dicht op het stadspark De Karhuis en de gebouwen van het voormalige Karthuizerklooster. Zowel RURA als Ruimte vindt dat hier gebouwd moet worden op een wijze die past bij zo'n binnenterrein. Tot nu toe heeft de projectontwikkelaar alleen

Het hek in de oude koetspoort biedt, open of dicht, een aantrekkelijke doorkijk op de nieuwe appartementen aan de Bethlehemstraat.

Foto: Dennis Janssen.

Monumentale traptoren met duivengaten, Swalmerstraat 50, kennelijk gebruikt als inspiratie voor de torenkap aan de achterzijde van Bethlehemstraat 4-6. Een koperen bol op de torenspits zou een fraaie bekroning vormen!

Foto: Peter Wijnands.

maar de meest voor de hand liggende oplossing geproduceerd. Een langgerekt flatgebouw met parkeren op de begane grond en erboven vier (!) verdiepingen om te wonen. Deze blokkendoosoplossing is wat ons betreft hier niet op zijn plaats. Momenteel wordt door architecten als Bob van Reeth (Utrecht: Mariaplaats) en Charles Vandenhove (Maastricht: Hoog-Frankrijk, Veldekeplein) aangetoond dat op lastige plekken in een oude stad toch boeiend gebouwd kan worden.

Om alvast inspiratie hiervoor op te doen hoeven we maar naar de overkant van de straat te gaan, naar de panden Bethlehemstraat 4-6. Daar is een ietwat terugliggende kantoorvleugel veranderd in een complex van vijf appartementen.

De poortingang wordt afgesloten door een ijzeren hekwerk met als resultaat een mooie doorkijk.

De vormgeving van de groene dakkapellen is ontleend aan die van het belendende hoekpand Swalmerstraat 50, een rijksmonument dat samen met Bethlehemstraat 2 weer een kantoorfunctie heeft gekregen.

Aan de achterzijde is er nog een glazen torenkap geplaatst, duidelijk met een knipoog naar het achthoekige traptorentje van Swalmerstraat 50.

Terwijl we dit schrijven is de bestrating op de binnenplaats nog niet gelegd, maar je kunt nu al stellen dat het complex een aanwinst is voor de Bethlehemstraat en hopelijk de opmaat voor de dingen die aan de overkant gaan gebeuren. ®

Vier jaar Stichting Ruimte

Dit vroegere bankgebouw heeft opvallende ramen. Bij de recente verbouwing tot damesmodewinkel zijn de roeden van deze ramen gedeeltelijk, met respect voor de Jugendstilvermgeving, verwijderd ten behoeve van grotere etalageruiten. Vervolgens kwam er echter een plan om de vensterbanken uit te breken en de ramen te verdiepen. De vergunning was al verleend toen de Stichting Ruimte in verzet kwam ... met succes. Foto: Peter Wijnands.

> Gerard van de Garde

Iets meer dan vier jaar na het eerste nummer van Ruimtelijk (september 1996) en bijna vier jaar na de oprichting van de Stichting Ruimte (maart 1997) ontvingen we de tweejaarlijkse Cultuurprijs van de Kiwanisclub Roermond. Dat was aan de ene kant een vererend blijk van erkenning, maar aan de andere kant zette het ons aan het denken: hebben we dit verdiend? Wat is er eigenlijk bereikt in die vier jaar?

Een groot deel van onze activiteiten wordt bepaald door pogingen om binnen de Roermondse gemeenschap meer draagvlak te creëren voor ruimtelijke kwaliteit, waaronder monumentenzorg, en door inspraak bij het Roermondse gemeentebestuur. Het kwartaalblad *Ruimtelijk*, het *Ruimte*-keurmerk en de vorig jaar uitgegeven *Kalenda* dienen vooral de versterking van dat draagvlak. Het bedrag van de Kiwanisprijs willen we aanwenden voor een nieuwe activiteit in die sfeer. De inspraak omvat brieven, zienswijzen, bezwaarschriften, gerechtelijke procedures, aanvragen voor (voorlopige) bescherming van monumenten, het bijwonen van hoorzittingen, deelname aan het Gestructureerd Monumentenoverleg, aan klankbordgroepen van belanghebbenden en nog meer. Dat alles dient hetzelfde doel: betere monumentenzorg, architectuur en stedenbouw in en rond Roermond. Maar in hoeverre bereiken we met al die activiteiten ons doel?

Succes ...

Het bekendste wapenfeit van onze stichting is ongetwijfeld de herziening van het Roersingelproject. Gesteund door de Rijksdienst voor Monumentenzorg en de provincie Limburg keerden we ons krachtig tegen de oorspronkelijke plannen. Uiteindelijk kwam er een heel andere stedenbouwkundige opzet op tafel, waarin onder meer een reeks monumenten, oorspronkelijk voor de sloop bestemd, werd gerestaureerd. Een niet monumentaal, maar wel beeldbepalend pand op de hoek van de Neerstraat en de Molenstraat werd eveneens gespaard.

Er zijn nog enkele van zulke herkenbare successen te noemen. Samen met het Cuypersgenootschap kregen we gedaan dat van de Ernst Casimirkazerne het vlaggenmonument, het poortgebouw, de exercitieplaats en één van de vier legeringsgebouwen behouden bleven en dat het geheel als rijksmonument beschermd werd.

Een plan om de vensters van de hardstenen Jugendstilvermgeving van het winkelpand Schoenmakersstraat 16 na een recente verbouwing opnieuw - en nu vrij drastisch - aan te passen werd gedwarsboomd door de aankondiging van een gerechtelijke procedure.

Het ontwerp voor de rehabilitatie van de Brons-Eikenpanden (Markt 13-16) werd zodanig aangepast dat de middeleeuwse kelders bijna geheel intact konden blijven.

... en our share of losing

Aan de andere kant konden we bepaalde ingrepen niet verhinderen.

De remise en het expeditiegebouw van de LTM aan de Slachthuisstraat werden gesloopt; onlangs pleitte een raadslid van het CDA voor herstel, waarbij de geachte afgevaardigde even vergat dat zijn fractiegenoot Frissen indertijd als wethouder medeverantwoordelijk was voor deze sloop! Van de Oudenborgh in Merum werden tuilmuren, interieurs en het knechtenhuis gesloopt, een rococo-deuromlijsting niet teruggeplaatst, de hardstenen dubbele trap 'verbaksteend', het daktorentje ontdaan van duivengaten, een zonnepijler verwijderd en het mansardedak vervangen door een recht-op-en-neerdak, waarbij het 18e-eeuwse complex ten slotte werd ontsierd door een utiliteitshekwerk en garage-deuren in een wel heel erg 20e-eeuwse stijl.

Bij de rehabilitatie van de ECI-centrale zal het bruggetje over het Klein-Hellegat uit 1863 sneuvelen.

Van het Akcros-complex is een paar maanden geleden de blauwhal gesloopt. Deze hal was volgens de TU Delft zeer bijzonder en in Nederland zeldzaam vanwege de dakconstructie: in elkaar geschoven aardewerken flesjes bedekt door betonplaten.

De speklagengevel aan de achterkant van de Ars-panden wordt niet geconserveerd, maar weer weggepleisterd.

En wat ons met name (nog) niet is gelukt: bescherming van een reeks gebouwen en complexen in het kader van het Monumenten Selectie Project voor de periode 1850-1940. Hiertoe behoren, behalve de objecten die Willem Cartigny noemt in zijn artikel *Tussenbalans van het gemeentelijk monumentenbeleid* elders in dit nummer, onder andere het Groot-Seminarie, het Abdijhof-complex en een aantal Art Nouveau-winkels van onder meer de architect Frans Dupont (Steenweg 14, Hamstraat 26a-26b, Schoenmakersstraat 2).

Grijs gebied

Tussen de geslaagde en de mislukte pogingen in bevindt zich een enigszins grijs gebied: dat van de weinig meetbare invloed, van de zaken waarvoor (gelukkig) ook anderen zich sterk hebben gemaakt, van het geformaliseerde en informele overleg met bestuurders, ambtenaren en architecten en van de dossiers die nog niet gesloten zijn. Vooral in dit grijze gebied zijn de laatste jaren verbeteringen te bespeuren; zie het al genoemde artikel van Willem Cartigny.

Soms gaat het daarbij om kleine dingen, zoals de 19e-eeuwse, met figuurzaagwerk versierde ventilatieluikjes waaraan we in *Ruimtelijk* van maart 1997 aandacht besteedden: mensen die zelf zulke luikjes boven hun ramen hebben, kregen daar meer waardering voor en zorgen nu dat deze typisch Roermondse ornamenten in ere blijven.

Een ander voorbeeld: de lange gevel van 't Paradies, die aanvankelijk een ongedifferentieerde flat dreigde te worden.

Dankzij ons pleidooi voor meer geleiding doet het complex (hoewel nog steeds bescheiden van architectuur) zich nu voor als een aantal deelgebouwen met dezelfde breedte als de oude huizen in de straat. Een kwestie van respect voor de historische 'korrelgrootte' van de straat.

De Werkgroep Bouwgeschiedenis, opgericht om argumenten bijeen te brengen voor de bescherming van nog niet-erkende monumenten, richt zich op panden als dit (Neerstraat 26). Het perceel is blijkens kadastrale kaarten sinds 1819 ongewijzigd.

De voorgevel is op weinig fraaie wijze gepleisterd. De afgedekte muurankers en de waterlijsten tussen de vensterbanken wijzen op een zekere ouderdom: achter het pleisterwerk gaat waarschijnlijk een gevel schuil van voor de 19e eeuw.

De achtergevel is, net als de voorgevel, een lijstgevel. In het metselwerk zijn klisklezen (gehalveerde bakstenen) verwerkt, een methode waarmee metselaars in vroeger eeuwen de muurgedeelten op maat kregen. Verder vertoont de muur verschillende rollagen (rijtjes op hun kant geplaatste stenen) waar vroeger vensterbanken zaten. De rollaag op de hoogste verdieping wijst op een verdwenen zolderraam in een driehoekige topgevel, die kennelijk in de 19e eeuw is verlaagd tot lijstgevel.

Foto's: Dennis Janssen.

Werkgroep Bouwgeschiedenis

Niet onbelangrijk punt was een mini-conflictje met de gemeente over de terinzagelegging van bouwhistorische onderzoeksrapporten. Sinds enkele jaren verlangt de gemeente dat sloop- en verbouwingsplannen voor monumenten worden onderbouwd met een 'cultuurhistorische analyse en waardenstelling', oftewel een bouwhistorisch (of archeologisch) onderzoek naar de vraag wat de moeite van het behouden waard is. Zulke onderzoeken, uitgevoerd door deskundigen die onafhankelijk zijn van de architect die het bouwplan opstelt, geven de gemeente houvast bij de beoordeling van bouwplannen.

De Stichting Ruimte is een club enthousiaste leken en geen expertisecentrum. We hebben geen mandaat van een achterban en vertegenwoordigen alleen onszelf. We moeten het hebben van argumenten waarmee we bestuurders en >

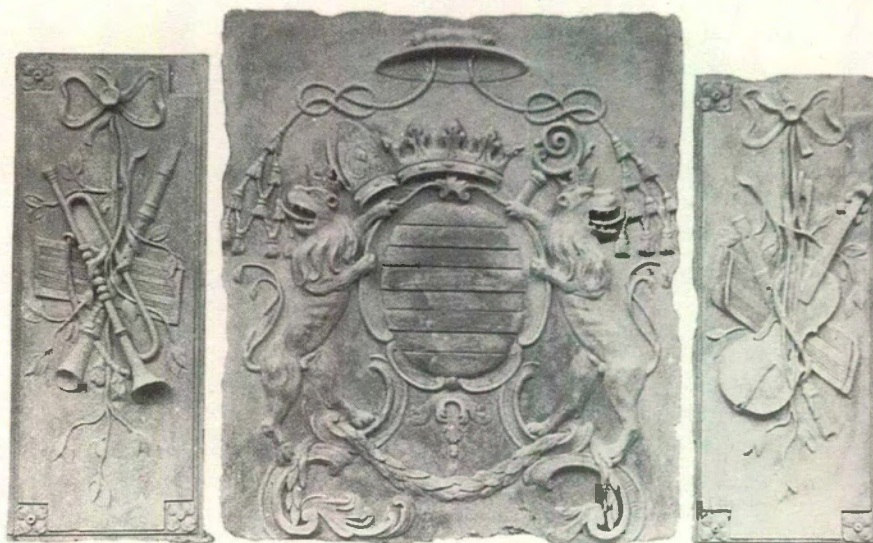
beslissers kunnen overtuigen. Bouw-historische onderzoeksrapporten moeten geacht worden objectief te zijn en bevatten zulke argumenten. Het is dan alleen wel zaak dat de gemeente die rapporten ook ter inzage legt samen met het bouwplan waar ze bij horen - en daarvoor was een klein gevecht nodig.

Toch is er nog een probleem: bouw-historisch onderzoek wordt door-gaans alleen uitgevoerd voor erkende monumenten. De (niet-beschermde) panden van met name voor 1850 (dus van voor de MSP-periode) zijn vogel-vrij. Geïnspireerd door twee stads-wandelingen met bouwhistoricus Bart Klück en door de samenwerking rond de Kattentoren met de Werkgroep Archeologie van de Stichting RURA hebben we daarom het initiatief genomen tot een Werkgroep Bouwgeschiedenis. Hierin zitten leden van zowel Ruimte als RURA. De werkgroep is bij haar start zeer genereus op een stoom-cursus bouwhistorie getrakteerd door twee medewerkers van het Monumentenhuis Limburg, Bernadette van Hellenberg Hubar en Roy Denessen. Het doel van de werkgroep is om 'vergeten' historische panden en resten in kaart te brengen, zodat er in geval van sloop- of verbouwingsplannen ten minste een beknopte bouwhistorische beschrijving voorhanden is. Eerste project: het Neerstraatgebied, dat nog veel ouds bevat en waar onder invloed van het Roersingelproject de komende jaren allerlei initiatieven van ondernemers te verwachten zijn.

Nog maar vier jaar te gaan?

Ook de komende vier jaar zullen we dus nog wel stenen des aanstoots weten te vinden: we zoeken de stenen bij wijze van spreken al op voordat ze aanstoot kunnen geven. Mocht er op zeker moment niets ouds meer ongezien gesloopt en niets nieuws meer zonder oog voor kwaliteit gebouwd worden - ja, dan kunnen we tevreden achteroverleunen en genieten van onze Kiwanis-Cultuurprijs. Vooralsnog beschouwen we die prijs toch maar als een aanmoediging om door te gaan.

®

Drie stucpanelen afkomstig van een schouw in het voormalige bisschoppelijk paleis met het wapen van de 18e-eeuwse bisschop Philippus Damianus van Hoensbroek. Foto: Gemeentearchief Roermond.

Het oude 'justitiele complex'

> Willem Cartigny

In één van de eerste nummers van *Ruimtelijk*, dat van december 1996, hebben we aandacht besteed aan het 'justitiele complex' aan de Pollartstraat, en dan met name aan de hand van het bouwhistorisch rapport Van Traa uit 1988. Inmiddels is er een nieuw rapport dat niet alleen over het voormalige paleis van justitie/ bisschoppelijk paleis gaat (zoals Van Traa), maar het hele complex tussen Pollartstraat, Heilige-Geeststraat en Dionysiusstraat inclusief de gevangenis omvat. Dit rapport is van de hand van bureau Kamphuis en dateert uit 1999. Uit beide rapporten en eigen waarneming geven we hier wat bijzonderheden weer.

Bisschoppelijk paleis

De opeenvolgende functies van dit 'hof' zijn vanaf de oprichting in 1666 (na de tweede grote stadsbrand) geweest:

- bisschoppelijk paleis, in de periode vanaf de bouw in 1666 tot 1792, met als laatste bisschop van het eerste Roermondse bisdom Philippus Damianus, rijksgraaf van en tot Hoensbroek;
- militair hospitaal;
- magazijn;
- kazerne;
- rechtbank (paleis van justitie), van 1821 tot 1996.

Kleine onderdelen van het paleis zijn van elders afkomstig. Zo is de ingangspartij in de oostgevel te dateren in de eerste helft van de 17e eeuw en wel op stilistische gronden; waar dat deel vandaan komt is onbekend. De pijnappels op de hekpijlers aan de Heilige-Geeststraat zijn waarschijnlijk afkomstig van het stadhuisbalkon en de geblokte poortomlijsting van de voormalige stal uit 1821 (zie onder het kopje Arresthuis) is afkomstig uit het voormalige Jezuïetenklooster. Waar de resten gebleven zijn van de kostbare schouw met het wapen van Van Hoensbroek is helaas onbekend. In het rapport Van Traa wordt vermeld dat delen

van deze bijzondere schouw zich op de zolder van het paleis bevinden en in het rapport Kamphuis uit 1999 wordt dat bevestigd (voor twee - beschadigde - stucpanelen van deze schouw). Inmiddels zijn die onderdelen dus verdwenen. Van Traa beveelt overigens aan de schouw bij gelegenheid van een nieuwe bestemming te reconstrueren vanwege het geschiedkundig en cultuurhistorisch belang.

Arresthuis

Het gevangenisgedeelte bestaat achtereenvolgens uit de volgende onderdelen:

- 'arresthuis' (huis van bewaring) aan de Pollartstraat met achterbouw, gebouwd in de periode 1858-1863;
- uitbreiding uit de periode 1913-1916 met onder meer de vleugel aan de Dionysiusstraat en het archiefgebouw aan de Pollartstraat;
- stalgebouw op de hoek Heilige-Geeststraat / Dionysiusstraat uit 1821;
- ringmuur, deels uit 1860, deels uit 1915.

Deze delen zijn tevens, samen met het voormalige bisschoppelijk paleis, de meest waardevolle en monumentale onderdelen van het totaal, die behoud en hergebruik verdienen en die inmiddels ook grotendeels voorgedragen zijn voor rijksbescherming. Voor het bisschoppelijk paleis, dat al veel langer rijksmonument is, mogen die waarden duidelijk zijn, Kamphuis voegt er nog aan toe dat het vermoedelijk '... een van de weinige nog overgebleven en redelijk goed bewaard gebleven bisschoppelijke paleizen in Nederland' betreft. Ook het interieur heeft een hoge monumentwaarde (p. 13). Voor de tuinmuur met poort aan de Heilige-Geeststraat geven beide rapporten aan dat ze gerestaureerd zou moeten worden, met name naar de oorspronkelijke hoogte (de muur is ergens rond 1960 deels vernield in verband met de uitbreiding van de rechtbank).

Het in 'waterstaatsstijl' opgetrokken huis van bewaring aan de Pollartstraat krijgt bijzondere vermelding van Kamphuis, gezien de hoge waarde als enig overgebleven exemplaar van drie identieke complexen uit medio 19e eeuw; naast het arresthuis van Roermond waren dat nog die van Goes en Dordrecht. 'De gevangenis in Roermond vervulde hierbij een voortrekkersrol', meldt Kamphuis nog (p. 27).

Op de plek van dit deel aan de Pollartstraat lag voor de oprichting van de gevangenis in 1853 de voormalige griffie of kanselarij van het Hof van Gelder. Op de kadastrale kaart uit 1843 staat die nog als bebouwing ingetekend. In 1858 zijn die opstallen gesloopt, afgezien van een aantal kelders en putten. Het bouwvolume van het nieuwe arresthuis uit medio 19e eeuw komt min of meer overeen met dat van de oude kanselarij, maar het is onwaarschijnlijk dat delen daarvan gebruikt zijn bij de nieuwbouw. Wel kunnen onderdelen van de kelders van dit gevangenisdeel nog afkomstig zijn van de voormalige kanselarij. Kamphuis heeft dit niet onderzocht, of maakt althans geen melding van deze mogelijkheid.

Toekomst

Het grote, midden in de binnenstad gelegen complex staat inmiddels leeg. Gezien de omvang en de grote monumentwaarden zal het niet simpel zijn een passende herbestemming

Sommige gevangenen konden genieten van het binnenstadsgroen bij hun burens. Omwonenden zaten in vrijheid maar 'genoten' niet altijd van de oranje verlichting die 's avonds de gevangenis bescheen.

Foto: Dennis Janssen.

te vinden die ook stedenbouwkundig verantwoord is. Gedacht wordt onder andere aan een woonzorgcomplex gekoppeld aan verzorgingshuis De Pollart, een kantorenbestemming dan wel een combinatie van die twee. Het ligt voor de hand dat op de één of andere manier ingespeeld wordt op het binnenhof-karakter van het gebied. Ook zal zo mogelijk rekening gehouden moeten worden met de armoe aan groen in de binnenstad. Kortom, een vooral ook architectonische uitdaging. ®

Bronnen o.a.:

Ir. P.C. van Traa: Bouwhistorische documentatie en waardebeoordeling Gerechtsgebouw Roermond, 1988;

Bureau Kamphuis: Bouwhistorisch rapport Justitieel complex Roermond, 1999.

Bij de foto van de voorpagina:

Het huis van bewaring in waterstaatsstijl op de plaats van de vroegere kanselarij van Opper-Gelder symboliseert het feit dat Roermond (na korte Noord-Nederlandse intermezzo's in de jaren 1632-1637, 1702-1715 en 1815-1830) sinds 1839 niet langer vanuit Brussel, maar vanuit Den Haag werd geregeerd.

In 1999 waren er van de schoorsteenmantel van Van Hoensbroek alleen nog deze twee brokstukken over. Reconstructie was toen nog mogelijk en werd ook aanbevolen in het rapport Kamphuis, maar sindsdien heeft iemand de restanten helaas 'opgeruimd'.

Foto: Bureau Kamphuis.

'Je kunt het altijd nog afsmeren en wit maken'

> Gerard van de Garde

Damesmodezaak Ter Horst van Geel (Hamstraat 18a) heeft een drastische gedaanteverandering ondergaan. De nogal fantasieloze jaren-tachtig pui (witte luifel boven alleen-maar-glas) maakte plaats voor een stijlvolle verwijzing naar de oorspronkelijke gevel van het pand, die van het oude politiebureau uit 1907. Klanten en passanten vinden het resultaat heel geslaagd; de Stichting Ruimte vond dat ook en bekroonde de verbouwing met het *Ruimte*-keurmerk.

Dilemma's bij een spectaculaire

Het politiebureau kort na 1907.

Het ontwerp (in fotoschets) voor de gevelaanpassing van Architectenburo Ton Wijnhoven uit Weert is gebaseerd op de gevel van het politiebureau.

Het echtpaar Veehof-ter Horst, gelieerd aan de Kampense 'textielfamilie' Ter Horst-van Geel, opende 36 jaar geleden zijn eerste zaak in Roermond, in het pand Hamstraat 12. Al vrij snel werd er

verhuisd naar het adres Hamstraat 17, en rond 1987 opnieuw: naar het grotere pand Hamstraat 18a. Bij die gelegenheid werd de onlangs gesloopte pui aangebracht. Op Hamstraat 17 werd een

jeanswinkel geopend. Een jaar of zeven geleden werd het rechterdeel van de voormalige synagoge, links naast de hoofdwinkel in het oude politiebureau, erbij gehuurd.

Tot 1986 deed deze pui dienst. Elders in de Hamstraat zijn dergelijke 'slagerspuien' nog vertegenwoordigd.

winkelverbouwing

Keus van nieuwe generatie

Inmiddels hebben de ouders Veehof-ter Horst zich wat teruggetrokken uit de dagelijkse leiding ten gunste van hun kinderen Marcel en Desirée. De recente verbouwing van de winkel weerspiegelt die generatiewisseling. Er moesten zwaarwegende keuzes gemaakt worden: tussen functioneel en mooi, tussen ervaring en vernieuwingsdrang, tussen commercieel op safe spelen en commercieel risico nemen. De argumenten van de nieuwe generatie wonnen uiteindelijk het pleit, maar pas nadat die van de oude generatie hun plek hadden gekregen in het plan. Dat de winkel een facelift nodig had stond voor de hele familie vast. Ook was iedereen het erover eens dat de winkel een prima zichtligging vanuit de Kloosterwandstraat heeft, en dat daarmee iets bijzonders te doen was. Met die

De pui die tot voor kort dienst deed bood een schuilgelegenheid bij regen door de uitstekende lichtbakken. Ook hiervan komen we in het straatbeeld van Roermond nog vaak voorbeelden tegen. Foto: Monumenten Inventarisatie Project.

gegevens ging architect Ton van Wijnhoven uit Weert aan het schetsen. Hij legde al direct een ontwerp voor waarin het vroegere politiebureau weer tot leven gewekt werd: een gemetselde gevel met speklagen, twee forse vensters en een grote centrale deur onder een gemetselde spaarboog. (Een eerste stap in de richting van herstel van de oorspronkelijke architectuur was overigens al gezet in 1996. Toen was de goedkope shingles-dakbedekking vervangen door leien, waarbij dakdekker Verkoulen sr. uit Beegden op eigen initiatief een decoratief ruitpatroon had aangebracht op de plaats van de verdwenen dakkapellen.)

In eerste instantie presenteerde Van Wijnhoven twee varianten: één met een smal, centraal portiek en één met een portiek over de hele gevelbreedte. Het ontwerp vormde de vlam die in de pan sloeg. Inderdaad, dit was mooi en dit

sprak aan. Vooral vanaf de Kloosterwandstraat kreeg je de indruk van een winkel niet alleen op de begane grond, maar van een winkel die het hele pand beslaat; dit had zeker uitstraling en allure. Maar: de etalagebreedte werd wel een stuk kleiner dan bij de oude glazen pui. Je kon minder artikelen presenteren, maar nog belangrijker: het werd onherroepelijk minder licht. Als een etalage geen aandacht trekt omdat hij te donker is, lopen de klanten er voorbij. En nog iets: de luifel was weg. Waar moesten de mensen bij slecht weer onder staan om de etalage te bekijken? De tweede variant voorzag wel in een portiek, maar dat was geen optie. Zo'n brede, in feite niet afsluitbare portiek zou al gauw een hangplek voor zwervers of jongeren worden en een plaats waar andermans vuilnis belandde. Een luifel had ook nog andere voordelen: je kon je firmanaam er van alle kanten zichtbaar op aanbrengen: van links, van >

voren en van rechts; een vlakke gevel biedt daarvoor minder mogelijkheden. Was een luifel, of iets luifelachtigs, uit praktisch oogpunt niet onmisbaar? Het was een dilemma. Of de hele, voor-naam-aandoende gevel als visitekaartje gebruiken (en dan maar minder licht en maar geen luifel), of voorrang voor een niet-te-missen etalage en de praktisch voordelen van een luifel (en dan maar op de koop toenemen dat de bovenverdiepingen visueel los kwam te staan en minder prominent in het oog viel). De voordelen van het combineren van beide leek niet goed mogelijk.

De jonge generatie Veehof ging eens speciaal letten op het gebruik dat passanten van de luifel maakten. Conclusie: mensen schuilen er als het hard regent en kijken dan niet naar de etalage, maar naar de bui op straat, om te zien of ze de overtocht al kunnen wagen. Slecht weer weerhoudt het publiek hoe dan ook van winkelen, daar helpt geen luifel aan. Geen luifel dus aan de nieuwe winkel.

En wat het licht betrof: je weet pas echt hoe iets uitpakt als het klaar is. 'Werkt' het dan niet goed, dan is het wel te laat. Maar aan de andere kant: wie niet waagt, die niet wint. Uiteindelijk sprak aannemer René Koppen het verlossende woord: 'Als het tegenvalt, kun je het altijd nog afsmeren en wit maken.'

Misschien geen statement dat je zou verwachten in een discussie over architectonische keuzes, maar wel een waarheid als een koe.

H-balk

Het plan kon nu dus worden uitgevoerd. Dacht iedereen. De winkel moest eerst een tijdlang gedeeltelijk, en uiteindelijk vier weken helemaal dicht; de periode voor de carnaval zou daarvoor het gunstigst zijn.

Maar bij de voorbereidende sloopwerkzaamheden deed zich een probleem voor. Een vorige eigenaar had ten behoeve van de eerste glazen pui een zware H-balk over de volle gevelbreedte aangebracht, die maar op één pilaar steunde. Dat was op zich geen verrassing, maar van tevoren was niet bekend dat die balk op een vrij laag punt zat. Hij liep in feite dwars door de geplande etalageruit en voordeur heen. Van verwijderen of verplaatsen kon geen sprake

Het resultaat van een lang en moeizaam proces. Voor de Stichting Ruimte aanleiding om er haar keurmerk aan te verlenen.

Foto: Peter Wijnands.

zijn. Verlagen van de etalage en daarboven doormetselen ging eigenlijk ook niet; er zou dan een zware, massief en somber ogende muurpartij ontstaan tussen de etalageruiten en de vensters van de eerste verdieping. Het ontwerp moest dus worden aangepast.

De oplossing werd gevonden in het handhaven van de venster- en deuropenings hoogte, waarbij de H-balk zou verdwijnen achter zwarte aluminiumplaten. Zo bleven de proporties van de muuropeningen optisch in evenwicht. De aluminiumplaten losten ook nog een ander probleem op. De nieuwe pui bood, dat was bekend, minder mogelijkheden voor gevelbelettering. De firma-naam 'ter Horst van Geel' was voorzien boven de winkeldeur, als neonreclame bestaande uit losse letters waar je tussendoor kon kijken. Er was van het begin af aan twijfel geweest of die letters wel voldoende zouden opvallen: zouden ze wel genoeg contrasteren

met het licht dat vanuit de winkel naar buiten scheen? Als het boven-licht van de voordeur door een zwarte plaat werd afgedekt, kon de firma-naam een stevige achtergrond krijgen.

Licht en kleur

Voor het licht in de winkel is het geen bezwaar dat de H-balk een deel van de geplande ramen heeft afgesnoept. De nieuwe etalageruiten zijn weliswaar smaller, maar ook een stuk hoger dan de oude en de lichtinval wordt niet langer geblokkeerd door een luifel. Daardoor komt er veel meer zonlicht binnen, met als gevolg dat de artikelen in de etalage dreigen te verbleken. Als de ramen volgens ontwerp waren uitgevoerd, was dit ongetwijfeld een probleem geworden. Nu is het met een beetje geluk op te vangen door middel van een zonwerende coating. De historiserende lantaarns aan weerszij-

den van de voordeur zijn een herinnering aan de lantaarns van het oude politiebureau. Alleen moesten ze wel iets hoger worden opgehangen dan hun voorlopers; het pand wordt 's avonds en 's nachts immers niet meer bewaakt door de gewapende macht die potentiële vandalen en vandaaltjes bij voorbaat op andere ideeën brengt. Iets minder geslaagd vanuit oogpunt van licht en donker zijn overigens de gebruikte bakstenen. Het vinden van bijkleurende stenen bij een verbouwing is bijna altijd een probleem. Er zijn verschillende varianten geprobeerd, en achteraf gezien hadden de stenen een slag - of twee slagen - donkerder mogen zijn. Hopelijk verkleuren de nieuwe stenen nog iets.

Nieuwe formule

Het vernieuwde pand biedt letterlijk en figuurlijk ruimte voor een vernieuwd assortiment en een zich vernieuwende klantenkring. Al bij de inkoop van de zomercollectie 2000 werd rekening gehouden met de verbouwde winkel: een aantal nieuwe merken en een bredere, deels gewaagdere keus binnen de vertrouwde merken. De jeanswinkel aan de overkant (Hamstraat 17) werd opgeheven en de winkelnaam Impress werd overgeplant naar de winkel in de rechtervleugel van de oude synagoge. Het assortiment van de nieuwe Impress-winkel ligt nu in het verlengde van het assortiment van de 'hoofdwinkel' Ter Horst van Geel. Ook fysiek liggen de twee zaken in elkaars verlengde: ze hebben een eigen ingang en een eigen kassa, maar er bestaat wel een doorgang tussen beide.

Het voorbeeld van Ter Horst van Geel laat zien hoe economische overwegingen goed kunnen samengaan met overwegingen van architectuur en ruimtelijke kwaliteit. Stijl en allure zijn prettig om tegenaan te kijken en om doorheen te wandelen - voor inwoners en bezoekers, voor klanten en passanten. Wat zou het mooi (en lucratief) zijn als er in de Hamstraat en de Steenstraat/Varkensmarkt nog meer van die eenvoudige witte luifels zouden worden vervangen.

*Onlangs verdwenen 19e-eeuwse winkelpui met typisch Roermonds ontluichtingsrooster.
Foto: Arjo Brouns.*

Ontluichtingsrooster wordt hardsteen

De eigenaar van kaarsenwinkel Christoffel, Hamstraat 26 is er onlangs, vanwege gezondheidsredenen, mee opgehouden. Het pand is inmiddels verbouwd en herbergt een nieuwe winkel. Jammer dat bij de verbouwing de historische winkelpui sneuvelde, inclusief het gefiguurzaagde ontluichtingsrooster boven de etalageruit. Arjo Brouns heeft het geheel indertijd, bij zijn speurtocht naar historische etalages, nog net op tijd kunnen fotograferen.

Aardig dat er een hardstenen pui voor in de plaats is gekomen, eentje die in elk geval wel past bij het karakter van de nieuwe winkel, juwelierszaak Lucardi.

*Met de nieuwe hardstenen pui.
Foto: Peter Wijnands.*

Helmond groeit uit tot een aangename verrassing

> Paul Poell

Foto's uit: *Helmond 2000* (een uitgave van Peelland Media)

Veel huizen maken een plaats nog niet tot een stad. Groot houdt niet automatisch groots in. Onder de Brabantse steden is Helmond een kleintje en bepaald niet vermaard om zijn stedelijk schoon. Toch zijn er meer monumenten dan het op het eerste oog lijkt. En die parels komen hoe langer hoe meer in beeld dankzij - onder meer - gedurfde, grootschalige nieuwbouw!

Planmatig van arbeiders- naar kennisstad

Wie jaren niet meer in Helmond is geweest ziet en proeft de cultuuromslag die daar plaatsvindt. Laten we niet om de hete brei heen draaien: de zuid-oostelijke Brabantse stad was natuurlijk nog niet zo lang geleden een 'afgebrand dorp'.

Ondanks de massale nieuwbouw die er de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden.

Men wil nu de slag maken van arbeidersstad naar kennisstad. Dat willen wel meer gemeenten in dit land. Helmond aast echter niet alleen op bedrijven, maar ook op nieuwe inwoners. Mensen van het eerste en tweede echelon, nieuwe Helmondse die zich betrokken voelen bij de stad. Goedverdienende mensen kunnen hun eigen 'vestigingsplaats' uitzoeken. Daarbij spelen tal van factoren een rol. Wie bij de aankoop van een huis niet op een paar ton hoeft te kijken, kan zijn eigen voorwaarden opstellen en deze toetsen.

Het is deze filosofie die ten grondslag ligt aan het Meerjaren Ontwikkelings Programma dat de gemeente heeft opgesteld. Het plan loopt tot 2010 en men is al enkele jaren bezig om het consequent uit te voeren.

Hoe kun je van een stad met grote sociale problemen, een verpauperd centrum en een gebrek aan werkgelegenheid een bruisende stad maken? Wat is daar voor nodig? Die vraagstelling vormde de basis van het plan. Mr. W. Swinkels, sectorhoofd van de afdeling Economische Zaken van de gemeente Helmond en mijn gesprekspartner, vertelt:

'Wij hebben gekeken welke beleidslijn het meeste kans van slagen had. Grofweg zijn

Boscotondo: een rond bos met een diameter van 120 meter omgeven door een monumentale villalaan en kleine nieuwe wijken met kwalitatief hoogstaande woningen.

daar de volgende dingen uitgekomen, los van de aanleg c.q. revitalisering van bedrijventerreinen. Noodzakelijk waren een enorme kwaliteitsimpuls van de binnenstad, zowel stedenbouwkundig als qua winkel- en horeca-aanbod. Verder een duidelijke versterking van de culturele infrastructuur, goede onderwijsvoorzieningen, het aantrekken van specifieke (sport)evenementen en het bouwen van wijken waarin goedverdienende mensen graag willen wonen. Statige 'buitenverblijven' binnen de gemeente.'

Als geëngageerde Roermondenaar weet ik dat papier zeer geduldig is. Die indruk krijg ik in Helmond niet. Swinkels: 'Alles wat we voorgesteld hebben kost geld, veel geld. Wij hebben bewust voor de lange termijn gekozen en voor prestigieuze projecten' - wat iets anders is dan prestige-projecten (P.P.) - 'om de bevolking en anderen te overtuigen. Wij merken dat we op het juiste spoor zitten. Bovendien bestaat er grote consensus binnen de raad. Nagenoeg alle raadsleden zijn ervan overtuigd dat dit beleid tot resultaten leidt.'

Maquette van het Boscotondoplan.

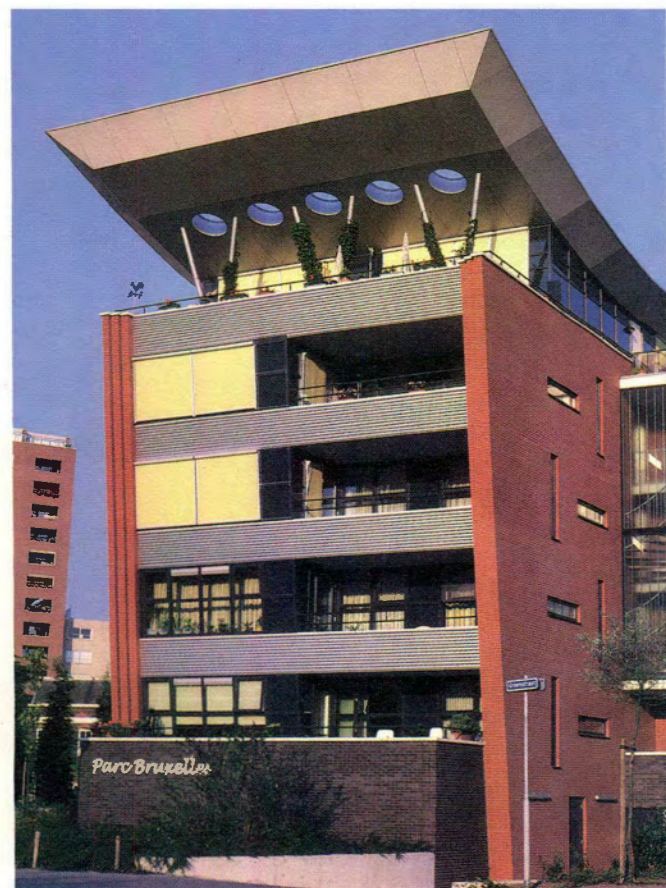

Appartementencomplex Kasteel-Noord

Nieuwbouw met allure

Wie zijn ogen de kost geeft in de omgeving van het stadhuis en het kasteel, ziet het nieuwe Helmond opdoemen. Grandioze stedenbouwkundige blunders van het type Donderbergflats zijn inmiddels uit het stadsbeeld verdwenen. En de nieuwbouw heeft allure.

Maar het meest in het oogspringend is het in aanbouw zijnde Boscotondoproject in hartje binnenstad. Een schepping van de Italiaanse architect Aldo Moro Natalini.

Appartementencomplex Parc Bruxelles in het Stationskwartier.

Een ingreep waar jong en oud in Helmond achter staat. Tijdens mijn wandeling heb ik heel wat mensen, van jeugd tot krasse knarren, aangesproken en hun reacties waren allemaal zeer positief.

Ik moet zeggen, het is een schoolvoorbeeld van stadsvernieuwing. Niet van dat benauwde. De klasse druipt er van af. Natalini bewijst in Helmond dat nieuwbouw helemaal geen afbreuk hoeft te doen aan de omgeving, zelfs de uitstraling van de bestaande monumenten ondersteunt en versterkt. De plek waar Boscotondo verrijst is de meest gevoelige van Helmond. Het kasteel ligt op een steenworp van Natalini's schepping.

En dan vraag je je toch af, waarom wij in Roermond blijven steken in 'provinciale' nieuwbouw en waarom, als er iets groots wordt neergezet, dat niet de uitstraling heeft die het zou moeten hebben.

Sterk punt in de plannen voor Helmond vind ik dat men bewust geen klein Eindhoven wil zijn, maar een Helmond dat een eigen stedelijk karakter heeft, met hoogwaardige moderne architectuur en oog voor de monumenten die het bouwkundig geheugen van de stad vormen. (Al lijken de plannen die er liggen om de schouwburg te verbouwen - een schepping van de onlangs overleden architect Piet Blom - daarmee in tegenspraak.)

Als Helmond erin slaagt dit ambitieuze plan tot het einde toe in daden om te zetten, is de metamorfose van de stad over een jaar of tien compleet. Het zou mij niet verbazen als het 'afgebrande dorp' van weleer dan inderdaad uitgegroeid is tot een stad met karakter. ®

De fraaie 'zeilschipwoningen' aan de rand van het nieuwe kanaal.

Losse tegels

Allerlei vermeldenswaardige 'kleinigheden': actualiteit, aankondiging, oproep of bericht, van ons of van de lezers. U kunt dus ook bij ons 'een tegel lichten'.

Vogelvrij

Het meest verloederd deel van de chicste straat van Roermond wordt opgeknapt. Op de adressen Swalmerstraat 58 en 60 verrijst een nieuw appartementencomplex. Het rechter deel, naast de leegstaande voormalige muziekschool, is jarenlang een gapend gat geweest. De bodem is kort voor het begin van de bouw archeologisch onderzocht en bleek sporen van smalle middeleeuwse huizen te bevatten. Aardewerkresten duiden op bebouwing in de 13e eeuw, wat verrassend is omdat de historici ervan uitgaan dat dit deel van de binnenstad pas na 1342 bij de stad getrokken werd. Op het linker perceel is helaas een en ander gesneuveld: oude, wellicht middeleeuwse zijmuren die dienden als afscheiding met de buurhuizen, een houten Amsterdamse School-winkelpui en een stuk bodemarchief dat niet onderzocht is. De Stichting Ruimte heeft voor bouwhistorisch en archeologisch onderzoek gepleit, maar het liep anders. We mochten weer een staaltje technobureaucratie beleven. Zolang het pand er stond kon er geen archeologisch

onderzoek plaatsvinden, want omdat het pand geen erkend monument was kwam het niet in aanmerking voor bouwhistorisch onderzoek. Zonder bedenkingen werd een sloopvergunning verleend. Toen het eenmaal gesloopt was had er (conform de regelgeving rond het Beschermd Stadsgezicht Binnenstad!) archeologisch onderzoek gedaan kunnen (moeten!) worden, maar dat was op dat moment een gepasseerd station: er was toch immers al vastgesteld dat er geen archeologisch onderzoek mogelijk was?

GvdG

®

www.historie.roermond.com

Dat is de sitenaam voor een enkele maanden oude internetpagina die, de naam zegt het al, de geschiedenis van Roermond als onderwerp heeft. En dat op een leuke manier: met een interactieve kaart waarop belangrijke gebouwen uit de stadsgeschiedenis kunnen worden aangeklikt, waarbij dan nadere informatie en beeld over dat gebouw wordt opgeroepen; en met een Kalenderium, waarin belangrijke gebeurtenissen uit de stadsgeschiedenis uit (tot-nogtoe alleen) de 16e eeuw worden beschreven. Het geheel ziet er verzorgd en verantwoord uit en wordt goed geupdated. We wensen Charlotte, Marc en Ton alle succes met dit prachtige initiatief!

WAC

®

Gisèle

In het Stedelijk Museum loopt tot en met 28 januari 2001 een tentoonstelling van werk van de nu 88-jarige kunstenaar Gisèle d'Ailly van Waterschoot van der Gracht, niet alleen interessant vanwege haar werk als zodanig, maar ook vanwege de relaties met Roermond uit vroeger dagen. Deze globetrotter is een oud-leerling van Joep Nicolas, heeft een tijdje een atelier gehad in Leeuwen (op één van haar werken in het Stedelijk Museum te zien), glas-in-loodramen in de Munsterkerk gemaakt etc.

In een van de vroege nummers van *Ruimtelijk*, uit 1997, hebben we een gedicht van Jacques Bloem, gewijd aan haar en aan Roermond mogen plaatsen, een gedicht (in het Frans) dat nu ook terug te vinden is in een bundel die ter gelegenheid van haar tentoonstelling in het museum verkrijgbaar is.

WAC

®

Colofon

Ruimtelijk verschijnt vier maal per jaar en wordt bezorgd bij liefhebbers (maar ook bij belagers) van de stad en het stedelijk schoon.

Overname van artikelen is toegestaan nadat toestemming is gevraagd en als bronvermelding wordt toegepast.

ISSN: 1389-2606

Medewerking aan dit nummer:

Arjo Brouns, Willem Cartigny, Gerard van de Garde, Dennis Janssen, Joep Janssens, Paul Poell, Bert Thomassen, Peter Wijnands.

Redactie-adres *Ruimtelijk*:

Robert Regoutstraat 56, 6042 CN Roermond, tel. 0475 - 31 98 52

Secretariaatsadres Stichting Ruimte:

Bachstraat 112, 6044 SN Roermond, tel. 0475 - 32 26 18

Verspreiding:

Ruimtelijk wordt bij abonnees bezorgd of per post toegezonden. Het blad is beperkt verkrijgbaar bij: het VVV, de bibliotheken, het stadhuis, museum en boekhandel Boom.

Abonnementen:

ƒ 15,- per jaar; over te maken op Postbank 7625876 t.n.v. penningmeester Stichting Ruimte te Utrecht(!). Het blad wordt dan bezorgd of toegezonden. Bij meerdere abonnementen op één adres, abonnementsprijs in overleg.

Vormgeving:

Bert Thomassen

Drukwerk en afwerking:

ARS Grafische Producties & Communicatie, Martin van het Erve en zijn medewerkers.

Resultaat van sloop op de hoek Swalmerstraat-Steegstraat.
Foto: Peter Wijnands.